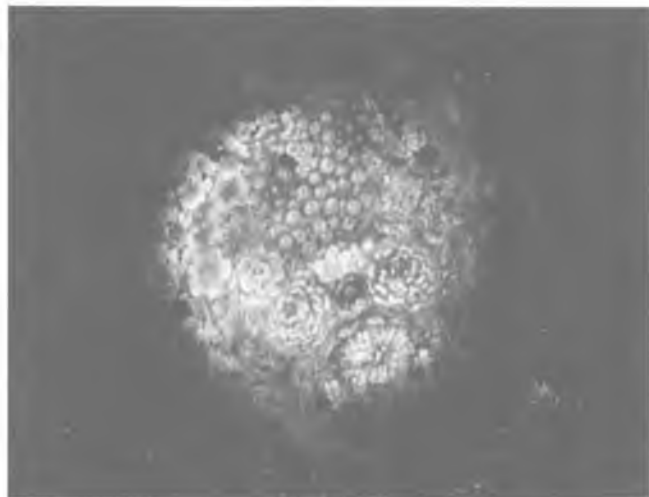


Ольга Самолевська

Про фільм «Катерина Білокур. Послання»

Автор сценарію та режисер — Ольга Самолевська
 Оператори — Володимир Кукоренчук, Михайло Лебедев,
 Світлана Зінов'єва, Дмитро Чечотка, Віталій Боровик,
 Володимир Галицький
 Композитор — Володимир Губа
 Пісня у виконанні Ніни Матвієнко
 Листи Катерини Білокур читає Катерина Мотрич
 Продюсер — Світлана Степаненко
 Студія «Кінематографіст», 2002



Кадри із фільму «Катерина Білокур. Послання».

Прекрасною, чарівною мелодією моєї юності був тоненький візерунковий передзвін Лаврської дзвіниці... А від Музею народно-декоративного мистецтва вікна нашої інститутської аудиторії відділяла площа зі страшними та звичними руйнами Храму.

На новенький променистий Успенський собор з наших вікон сьогодні дивляться вже зовсім інші люди, далекі від кіно. Але в Музеї так само чекає на нас зал, схожий на храм. Так, цей зал має катарсисні властивості – там живуть роботи Катерини Білокур.

Хотілося більше дізнатись про чарівницю з Богданівки, хотілося побачити її, поцілувати натружені руки. Але Катерини Василівни вже не було на світі.

Тоді й виникла ідея створити фільм – поминальну молитву. Ця ідея покликала нас із Льонею Бернадським (тоді ще студентом) у Богданівку та в Яготинську картинну галерею до геніальної майстрині.

«Все йде, все минає» – назва одного з тих пам'ятних полотен.

Все йде, все минає...

Уже виросла нова генерація, вихована на інших, часто густо зовсім не катарсисних, а, на жаль, деструктивних взірцях, щедро тиражованих нині. В школі тільки похапцем розказують дітям про Катерину Білокур. Якщо кілька поколінь школярів не мали змоги побачити навіть репродукцій її робіт, яка користь від такого ознайомлення з нею?

Залишається невгамованим інтерес до її постаті. Про це свідчить і відзнака двотомника про Катерину Білокур (видавництво «Родовід»). Ця колективна збірка отримала Гран-прі Всеукраїнського рейтингу «Книж-

ка 2011 року». Шкода тільки, що томи, які коштують близько п'ятисот гривень, шанувальники Катерини Білокур не можуть придбати за свої стипендії, пенсії чи державні зарплати...

Український художник Микола Глуценко залишив свідчення, широко відоме нині: на виставці українського мистецтва в Парижі Пабло Пікассо, зачарований досконалістю робіт української селянки, вигукнув: «Якби вона жила у Франції – її знав би весь світ!»

Катерина Василівна прожила суворе самотнє життя у Радянському Союзі. Нині її тихе безмертя – в новій країні. Часи змінюються, та лишається абсурд країни, яка не помічає своїх духовних скарбів.

Високу й унікальну творчість художниці й досі не донесено до народу, духовним виразником якого вона є.

Утім, феномен Катерини Білокур привертає увагу дослідників давно. Ще в 1950-х про неї писали Василь Нагай, Стефан Таранушенко та ін. Понад двадцять років Микола Федосійович Кагарлицький збирав дорогі матеріали – спогади сучасників Катерини Білокур, її дивовижні листи. Нарешті, покладено початок науковому вивченню її творчості. Вийшов у світ збірник мистецтвознавчих та культурологічних праць наших учених, таких як Д. Горбачов, А. Макаров, О. Найден, М. Попович, В. Скуратівський та ін.

Катерина, яка «гласу вчителя не чула», яка ніяковіла перед ученими людьми, все ж мала вчителів. І це були великі вчителі. Це природа, що її вона називала матір'ю. Це всеосяжна любов до малювання. Це духовність, яка дозволяла їй відчутти себе в усьому живому, і все живе – в собі.

Коли її не прийняли до миргородського технікуму, вона йшла додому по шпалах плачучи... Але уявімо, що її прийняли до цього технікуму. Отут би й почалося радянське перекокування її надзвичайного дару.

Є такі слова давньої молитви: «Господи, дай мені не те, що я хочу, а те, що мені треба».

Якщо заглибитись у її твори, спадає на думку, що вона творила не картини, а ікони. Якщо святість не вкладає, твори святості не несуть, хоч матимуть християнські сюжети. Ось чому справжніми іконописцями з давніх-давен ставали найталановитіші та найчистіші душею. Катерина Білокур довела, що можна, малюючи квіти, складати гімн Богові, підносити земну красу до краси небесної. Ця мовчазна жінка була наділена рідкісним даром любові. Вона вмiла бачити божественну сутність в усьому, що любила. Коли вона захоувалась, то відчувала фаворський вогонь, велич – у коханому. Про це свідчать її листи, сповнені високих переживань.

...Ставлення до культури не надто змінилося з часів, коли Катерина Василівна покинула цей світ. Як вона випрошувала фарби та олію, так і ми випрошували фінансування фільму. Якби героїнею фільму ми обрали яку-небудь поп-зірку, знайти спонсорів було би значно легше.

Коли вітчизняні спонсори виразно натякнули нам, що на них сподіватися не варто, почався пошук за океаном, де Катерину Василівну знають і цінують значно більше... У Торонто я виступала з проектом у Канадсько-українській мистецькій фундації. Члени правління аплодували цій ідеї, просили надіслати кошторис. З канадського фонду ім. Т. Шевченка у Київ надійшла анкета – ми заповнили всі дев'ять аркушів. Проект канадські колеги схвалили і запросили знімати на їхній території. Але, як писала Катерина Василівна: «На біса мені так далеко їхати – аж у П'ятигорськ? Боже мене сохрани! Де там він – може, аж на край світу?! Мене Київ причарував – не можу ніяк забути!» З України вона виїжджала лише раз – у Третьяковську галерею. Москва її налякала, а біля картин вона простояла годинами і виходити з галереї не хотіла.

...Перша зйомка нашого фільму відбулася у лаврському музейному залі Катерини Білокур ще наприкінці 1997 року. Нарешті, у 1998 році керівник департаменту кіно Ганна Павлівна Чміль пообіцяла фінансування фільму. Але невеличкі кошти для запуску в підготовчий період надійшли тільки у другій половині 1999-го. І знову пустеля аж до травня ювілейного 2000-го року. Митці, яких не вабить кон'юнктура, змушені сподіватися і чекати, чекати і сподіватися...

Ми вдячні студії «Інтерньюз», Лесю Саніну за грант на користування відеокамерою. Директором фільму погодився працювати – за мізерну платню – високопрофесійний та інтелігентний Аркадій Шухман. З оператором було важче. В секретаріаті Спілки кінематографістів нам зауважили, що матеріал про велику художницю можна було б доручити художнику рівня Вілена Калюти. Висококласні оператори за безцінок «викладатися» відмовлялися. Зйомки тягнулися довго, бо довелося домовитися з оператором, який виділяв нам свої вихідні без відриву від основної роботи. Держава вмiло

користується з того, що митці, у яких є особиста цікавість до теми, працюватимуть за будь-яких умов. Та я не нарікаю, бо в даному випадку держава ніби виконувала моє замовлення, а не навпаки.

Народження моєї доньки Лади надовго перервало роботу над фільмом. Але ж ми працювали до останнього тижня...

Студії треба було здати фільм до 100-річчя Катерини Василівни. Ми встигли зробити і здати Міністерству культури тільки німий варіант картини. До ювілею лишилося два місяці. Адміністрація студії запропонувала мені... завершити озвучення фільму без мене. Щоб я не відмовилась, мені обіцяли сплатити дворічний борг ще за сценарій. За три роки до запуску фільму я зламала хребет. Перенесла тяжку операцію, після якої довго не могла стати на ноги. Була на інвалідності. Коли в нашій родині народилася третя дитина, уявляєте, як потрібні були гроші... Тяжко було виживати.

Катерина Василівна казала: «Квіти мої, діти». Цей фільм теж був для мене моїм недоношеним немовлям. Якби я не витримала і спокусилася на гроші, весь мій омріяний 25-річний шлях до цієї картини був би марним. Студійці спільними зусиллями нашвидку підклали би будь-яку музику, шуми... І, головне, запросили б на закадровий голос одну з трьох народних артисток, недоречних у моєму фільмі. Мені не потрібна була гра. Мені потрібен був голос, якому повірили б. І як нагороду за таку впевненість і витримку моєї родини Бог послав нам такий голос... по радіо. В циклі передач «Світло тихе» зі священником говорила, як мені здалося, сама Катерина Білокур... (Так бувало в роботі над фільмом. Я зверталася до Катерини Василівни з питаннями – і мені легко, на одному диханні працювалося і над сценарієм, і на зйомках, і монтуючи; я знала, чого чекає вона від мене.) І коли в чудову заметіль я зі своєю донечкою на руках приїхала на зустріч із письменницею Катериною Мотрич, то була вражена: не тільки голозом, а й зовні ця письменниця схожа на Білокур. Тільки без «куфайки». Катерина Вакулівна почала читати листи Катерини Василівни, і наш директор Аркадій Шухман прошепотів: «У мене подих перехоплює. Це – вона».

...Поки я доглядала свою малесеньку доньку, в нашій монтажній непомітно сталося щось жахливе – весь монтаж фільму було стерто з пам'яті комп'ютера чиєюсь байдужою рукою. Було знищено складний монтаж – більш ніж півтисячі склейок зі спецефектами, з подвійними, потрійними експозиціями. Загинула унікальна комп'ютерна графіка, якої ми вже не змогли поновити. І знову весь фільм, з першого кадру, ми монтували з робочих касет, яких у нас було близько тридцяти...

Ще не настав час, коли можна сказати: Катерина Білокур – частка культурної свідомості нашої нації. Вона перемогла своє століття, вона переможе й нинішнє, і прийдешнє... Її творчість є проявом найвищих духовних здобутків не лише нашої культури, а й культури світової.

Ми можемо тільки пишатись, що Художник Землі Катерина Білокур зросла на нашій гірській землі – всупереч і завдяки їй...